

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalendarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmurotovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abdusalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirro Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozorida faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalarini innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi.....	154
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari.....	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўгли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саиткамоллов Муҳаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Quدراتillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalarini moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari.....	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market.....	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyevna Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba.....	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолалдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotteling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdukarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузоков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdikulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdikulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdikulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIYAVIY HISOBOT TUZISHNING ZARURLIGI

Avazov Ixom Ravshanovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Audit kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada aksiyadorlik jamiyatlar tomonidan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzishda moliyaviy hisobotning xalqaro standart talablari hamda tuzish uslublarini belgilash asosida xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvolini bilishga katta imkon yaratadigan ko'rsatkichlar keltirib o'tilgan. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotning tarkibiy qismlarini bixillashtirish borasidagi jarayonida yuzaga kelgan muammolar va ularning yechimlari bo'yicha xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, teskari balans, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot, hisob siyosati, chet el kapital, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.

Abstract: In this article, when preparing consolidated financial statements by joint-stock companies, indicators are considered that provide an excellent opportunity to find out the financial condition of an economic entity based on the requirements of international standards for financial reporting and the definition of the concept of preparation. methods are given. Conclusions and recommendations were developed on problems that arose in the process of unifying the components of consolidated financial statements and their solutions.

Key words: financial statements, reverse balance sheet, consolidated financial statements, accounting policies, foreign capital, international financial reporting standards.

Аннотация: В данной статье при подготовке консолидированной финансовой отчетности акционерными обществами рассмотрены показатели, которые дают прекрасную возможность узнать финансовое состояние экономического субъекта на основе требований международных стандартов к финансовой отчетности и определения понятия подготовки. даны методы. Разработаны выводы и рекомендации по проблемам, возникшим в процессе унификации компонентов консолидированной финансовой отчетности и их решениям.

Ключевые слова: финансовая отчетность, обратный баланс, консолидированная финансовая отчетность, учетная политика, иностранный капитал, международные стандарты финансовой отчетности.

KIRISH

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini xalqaro standart talablariga moslashtirishda ko'p muammolarga duch kelmoqda va katta xarajat talab qilmoqda. Bugungi kunga qadar mamlakatimizda buxgalteriya hisobining milliy standartlari va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari buxgalteriya hisobi va hisobotlarini xalqaro standartlarga moslashtirishning nazariy va uslubiy asoslari to'liq ishlab chiqilmaganligi sababli yirik xo'jalik yurituvchi subyektlarda milliy hamda xalqaro standartlar parallel ishlab kelmoqda.

Kompaniyaning konsolidatsiyalashgan hisob-kitoblarini shakllantirish uchun konsolidatsiya qilingan moliyaviy hisobotning asosiy elementlari moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq tuzilgan bo'lib, ularning tuzilishi o'rganilib, tarkibida turli konsolidatsiya usullaridan foydalanishga bog'liq holda konsolidatsiyalashgan hisob-kitoblar shakllantirildi. Shunday ekan, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot kompaniyalarda turlicha tuzilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish masalalari ko'pgina iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, iqtisodchi olim R.Dusmuratov fikricha, "Umumlashgan (konsolidatsiyalashgan) moliyaviy hisobotni tuzish qoidalari 17-moddada belgilangan bo'lib, u xalqaro standartlarga muvofiq tuziladi. Bunda bosh firmadan ajralib chiqib faoliyat qilayotgan korxonalar guruhi uchun umumlashgan moliyaviy moddalarni tuzish va taqdim qilish to'g'risida so'z yuritiladi"^[3].

A.Karimov, F.Islomov, A.Avloqulovlarning fikricha, “Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzishning asosiy maqsadi korporatsiya faoliyati natijalarini va moliyaviy holatini to'lig'icha ochib berishdan iborat” [4].

A. Sotvoldiev va Yu.Itkinlarning fikricha, “Bosh korxonalar va ularning Sho'ba korxonalar, filiallari, vakilliklari bo'lsa, 8-sonli buxgalteriya hisobining milliy standarti (BHMS)ga binoat konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzadi. Bu BHMS bosh jamiyat guruhining konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotini tuzish va topshirish tartibini belgilaydi” [6].

B.Xoshimov “Sho'ba korxonalar, filiallari va vakilliklariga ega bo'lgan korxonalar konsolidatsiyalashgan (birlashgan) moliyaviy hisobot tuzadi. Sho'ba korxonalar qo'yilgan qo'yilmalar bosh korxonaning moliyaviy hisobotida uning moliyaviy qo'yilmalari sifatida aks ettiradi” [7] deb ta'kidlashgan.

Xorijlik iqtisodchi olimlardan V.V.Kovalev, Vit.V.Kovalev “Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni amaliyotda qo'llanilishi va yanada takomillashtirilishi uchun quyidagi omillar ham asos hisoblanadi: buxgalteriya hisobining yangi usullarini qo'llashda to'siqlar yo'qligi; biznesni birlashtirish jarayonlarining maqsadga muvofiqligi to'g'risida xabardorlik; yirik fond birjalari tomonidan birlashtirish g'oyasini ma'qullash” [9], deb ta'kidlagan.

V.S.Plotnikov “Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni amaliyotda takomillashtirish davlatlarning normativ-huquqiy va o'zlarining sharoitidagi o'zgarishlar, shuningdek, 1983-yil 13-iyundagi Yevropa Ittifoqining Yettinchi direktivasi qabul qilinganligi”ni qo'llab-quvvatlaydi. Bunda xorij mamlakatlari tajribasini ko'radigan bo'lsak, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish bo'yicha bizning mamlakatimiz anchagina orqada qolib ketganligidan dalolat beradi [10].

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida xorijiy investorlarning strategik qaror qabul qilishi ko'p jihatdan moliyaviy hisobotlarning ishonchiligi va ularga berilgan xolisona bahoga bog'liq bo'ladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar asosida bir-biri bilan bog'liq bo'lgan guruhlarining konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarini tuzish uchun konsolidatsiyalashgan buxgalteriya tizimini ishlab chiqish lozim bo'ladi.

Konsolidatsiyalashgan buxgalteriya hisobining maqsadi va vazifalari moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan o'zaro bog'liq tashkilotlar guruhining moliyaviy ahvolini va moliyaviy natijalarini aks ettiradigan konsolidatsiyalashgan hisob-kitoblarning ma'lumotlari tizimi sifatida tavsiflanadi. Yirik xo'jalik yurituvchi subyektlar tasarrufida sho'ba, qaram, tashkilotlari bo'lgan bosh korxonalar konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish tartibini ishlab chiqadilar hamda xalqaro standart talablariga moslashtirish talabini keltirib o'tadi.

Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonunning 23-moddasida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot haqida quyidagicha keltirilgan. “Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish tartibi, shuningdek, asosiy xo'jalik jamiyatining nazorati ostidagi tashkilotlarga qo'yiladigan talablar buxgalteriya hisobi standartlari bilan belgilanadi” [1].

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotda ma'lumotlarni taqdim etish bo'yicha muayyan talablarni belgilaydigan konsolidatsiyalashgan buxgalteriya tamoyillari: yagona valyutaning tamoyillari, hisobotning yagona hisobot davri tamoyillari, shuningdek, haqiqatga muvofiq qiymatdagi tashkilotlarning aktivlari va majburiyatlarini o'lchash usulini to'g'ri tanlash imkonini beradi. Birlashtirilgan hisob-kitoblarni yuritish maqsadida bir-biriga bog'liq bo'lgan tashkilotlar uchun birlashtirilgan buxgalteriya hisobi siyosati ishlab chiqish, bu alohida tashkilotlarning ma'lumotlarini taqqoslash va taqsimlashni ta'minlaydi, birlashtirilgan tashkilotlar o'rtasidagi amalga oshirilgan “ichki” operatsiyalarni ajratish imkonini beradi va moliyaviy hisobotning xalqaro standart talablariga mos ravishda bir guruh tashkilotlarning shaxsiy aktivlari, kapitallari va majburiyatlarini haqida ma'lumot to'plashga imkon yaratiladi.

Xalqaro standart talablariga javob beradigan va chet el investorlarini jalb qilishda asosli, ishonchli deb hisoblaydigan moliyaviy hisobot bu konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotdir. Ushbu hisobotlarni tuzish va tasdiqlash uchun amaliy va uslubiy jihatdan tizim yo'qligi, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan kompaniyalarning xalqaro bozorlarda nufuzini kamaytiradi.

Iqtisodiyotni diversifikatsiyalash jarayonlarini rivojlantirishda uzoq muddatli aloqalar kompaniyalarning doimiy ish faoliyatini olib borish va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishning mavjudligiga erishish muhim masalalardan biridir. Bunda kompaniyalar tomonidan tuziladigan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tayyorlash zaruriyatini yuzaga keltiruvchi asosiy omil bu munosabatlar doirasining kengayishidir. Hozirgi kunda aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish va uning shaffofligini ta'minlash muhim masalalardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni O'zbekistonga xalqaro investitsiyalarni jalb qilish, jahon bozorlariga chiqish maqsadida tuzishi talab qilinadi.

1-jadval: Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni e'lon qiladigan tashkilotlar haqida ma'lumot¹

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni e'lon qiladigan tashkilotlar	Hisobot yillari							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni e'lon qilishi shart bo'lgan tashkilotlar soni	220	230	247	244	252	254	258	253
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzib e'lon qilgan tashkilotlar soni	32	41	35	35	38	48	45	47
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni e'lon qilmagan tashkilotlar soni	188	189	212	209	214	206	213	206
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzib, e'lon qilgan tashkilotlar ulushi (%)	14,5	17,8	14,2	14,3	15,1	18,7	17,4	18,5

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni chop etishlari shart bo'lgan tashkilotlar 2015-yilda 14,5 foizni tashkil qilgan, 2022-yilga kelib bu ko'rsatkich 18,5 foizni tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin. Ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki mazkur holat bo'yicha yillar ketmaketligini ko'radigan bo'lsak, deyarli o'zgarmagan. Bu esa, aksariyat tashkilotlar shu davr mobaynida o'z mavqeyini oshirishga harakat qilmaganligini ko'rsatadi.

Shunday ekan, aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning nazariy jihatlarni tahlil qilish, uning shaffofligini ta'minlash masalasi doimo dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

- analitik va sintetik hisoblarni joriy etish asosida sho'ba korxonalar va sho'ba korxonalariga investitsiyalarni hisoblash uslubini aniqladi. "Aloqador bo'lmaganlarning ulushlari" alohida sintetik hisobida qo'shma korxonalar nazoratidagi ulushini aks ettirish zaruriyati vujudga keladi; filiallar kapitalining tarkibiy qismlari to'g'risidagi axborotlarni cheklash uchun tarixni belgilash va ushbu sanadan keyin aniqlashni begilash;
- o'zaro dividendlar va qarzlarni, shuningdek, ichki daromadlarni va sotish qiymatlarini ajratish va chiqarib tashlash imkonini beradigan tashkilotlar guruhida amalga oshiriladigan bitimlarning konsolidatsiyalashgan hisobini yuritishning va asosli usullarini, "ichki" savdo ustamalarini ro'yxatdan chiqarish uchun o'rtacha foizlarini ishlab chiqish;
- o'z mablag'lari manbalar balanslari va jamlangan hisob-kitoblar jadvali asosida bir-biriga bog'liq bo'lgan tashkilotlar guruhiga kiruvchi korxonalarini konsolidatsiyalashtirilgan hisob-kitoblari ko'rsatkichlarini birlashtirish;
- konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotdagi ko'rsatkichlarini shakllantirishning tarkibi va tartibini aniqlash, buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga moslashtirish zarurdir.

Konsolidatsiyalashgan buxgalteriya funksiyalari axborot va tahliliy buxgalteriya vazifalarini ajratib turishi mumkin. Hisobotning axborot funksiyasi o'zaro bog'liq tashkilotlar guruhi aktivlarining, majburiyatlarining va kapitalining holati to'g'risidagi axborotni jamlash, to'plash va bixillastirishda amalga oshiriladi. Analitik funktsiyani bir-biriga bog'liq bo'lgan tashkilotlar guruhining ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatini tahlil qilishdan iborat.

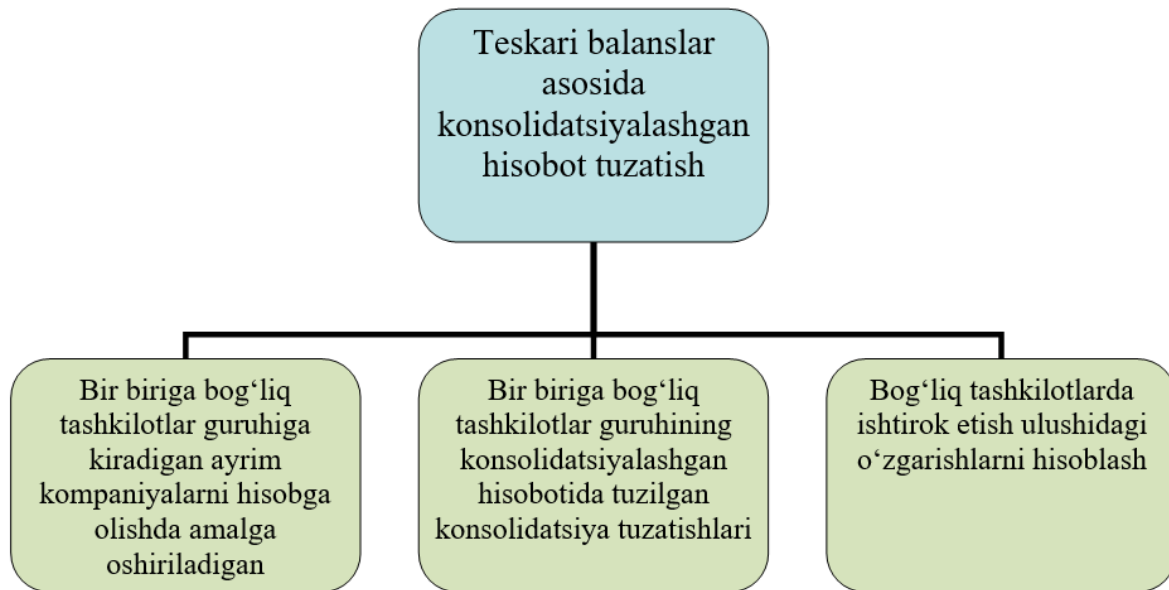
Birlashtirilgan tashkilotlar uchun birlashtirilgan buxgalteriya siyosati ishlab chiqilgan bo'lib, bu alohida tashkilotlarning ma'lumotlarini taqqoslash va taqsimlashni ta'minlaydigan konsolidatsiyalashgan hisobni yuritish uchun qo'llaniladi.

Hisob siyosatini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega hisob-kitob ma'lumotlarni ishlab chiqish. Ushbu hisob siyosati o'zaro bog'liq tashkilotlar o'rtasida amalga oshirilgan "ichki" operatsiyalarni taqiqlash imkonini beradi, shuningdek, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablariga muvofiq tashkilotlarning guruhlarini shaxsiy aktivlari va majburiyatlari to'g'risida ma'lumot beradi. Konsolidatsiyalashgan hisob-kitoblar jadvalining strukturasi xalqaro standartlarga muvofiq konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashni ta'minlaydi.

Yangi tahliliy va sintetik hisoblarni joriy etish asosida sho'ba korxonalar va sho'ba korxonalariga investitsiyalarni hisoblash usuli aniqlandi. Investitsiyalarni konsolidatsiyalash usullarini hisobga olgan holda filiallar va sho'ba kompaniyalar yangi sintetik va analitik hisoblarni joriy etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Xususan, kapital qo'yilmalarning nazoratdagi ulushini hisoblash zarur.

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish bo'yicha amallarni belgilash va birlashma tashkilotlari guruhlarini faoliyatining konsolidatsiya qilinadigan ma'lumotlarini ayirboshlash balanslari asosida tashkil etishni ta'minlash uchun konsolidatsiya tuzatishlari kiritildi.

1 Muallif tomonidan tayyorlangan

1-chizma: Teskari balanslar asosida konsolidatsiyalashgan hisobot tuzatish

Birinchi tuzatish guruhi, hisoblangan amortizatsiya tarkibidagi “ichki” savdo ustamalarini, shuningdek, guruh ichidagi operatsiyalardan olingan daromad va xarajatlar miqdorini hisobga olmagan holda tuzatishlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu tuzatishlarning o‘ziga xos xususiyati shundaki, ularni chiqarib tashlash guruhga kiritilgan har bir tashkilotning hisob-kitobi bo‘yicha tiklash yozuvlari bilan amalga oshiriladi.

Konsolidatsiya tuzatishlarini hisobga olgan holda, o‘zaro bog‘liq tashkilotlar ishtirokidagi ulushni hisoblash muhim ahamiyatga ega. Barcha taqdim etilgan konsolidatsiya tuzilmalari maxsus ishlab chiqilgan analitik jadvallarda amalga oshirildi va ularni avtomatik tarzda amalga oshirish imkonini berdi. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot ko‘rsatkichlarini shakllantirishning tarkibi va tartibini aniqlash buxgalteriya hisobi ma‘lumotlarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga muvofiq konsolidatsiyalashgan buxgalteriya hisobiga o‘tkazishni takomillashtirish masalalari muhim bo‘lib hisoblanadi.

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotning tarkibiy qismlarini bir-biriga o‘zaro bog‘liq tashkilotlar guruhiga kiradigan kompaniyalarning o‘z mablag‘lar manbasi bo‘yicha tayyorlangan konsolidatsiyalashgan balans tuzish, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bilan belgilangan barcha zarur hisobot komponentlarini o‘zida aks ettirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ularni tayyorlash alohida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash bilan bir xil tarzda amalga oshiriladi. Yagona hisob siyosati guruh a‘zolaridan birortasi bir xil operatsiyalar yoki o‘xshash vaziyatlardagi hodisalar hisobini yuritish uchun konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilar uchun hisob siyosatidan farq qiladigan hisob yuritish siyosati qo‘llagan bo‘lsa, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda guruhning hisob siyosatiga moslikni kafolatlash uchun guruh a‘zolarining moliyaviy hisobotlariga tegishli tuzatishlar kiritilishi lozim.

Shunday ekan, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni baholash bosh kompaniya sho‘ba tashkilotlarning daromadlari va xarajatlarini konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarga bosh kompaniya sho‘ba tashkilotlari ustidan nazoratni olgan vaqtdan uni chiqib ketgan vaqtgacha kiritadi. Sho‘ba tashkilotlarining daromadlari va xarajatlari konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarda aks ettirilgan sanada tan olingan aktivlar va majburiyalar qiymatlari asosida hisoblab chiqiladi.

Bosh kompaniya va uning sho‘ba tashkilotlarining konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda foydalaniladigan moliyaviy hisobotlarini bir hisobot sanasida tayyorlanishi lozim. Agar bosh kompaniya hisobot davrining oxiri sho‘ba tashkilotlari esa hisobot davrining oxiridan farq qilsa, sho‘ba tashkilotlari konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot maqsadlari moliyaviy ma‘lumotlarini konsolidatsiyalash imkoniyatiga ega bo‘lishi uchun qo‘shimcha moliyaviy ma‘lumotlarni bosh kompaniyaning moliyaviy hisobotlari bilan bir sanada tayyorlaydi. Agar bosh kompaniyaning moliyaviy hisoboti sanasiga moslashtirishning iloji bo‘lmasa, bosh kompaniya sho‘ba tashkilotning moliyaviy ma‘lumotlarini konsolidatsiyalashni sho‘ba tashkilotning oxirgi moliyaviy hisobotlaridan foydalanib amalga oshirishi lozim. Mazkur moliyaviy hisobotlarda keltirilgan sanasi va konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar sanasi o‘rtasidagi davrda sodir bo‘lgan ahamiyatli hodisalar yoki muomilalarning ta‘siri hisobga olingan holda tuzatishlar kiritilishi kerak. Har qanday holda ham sho‘ba tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari sanasi va konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar sanasi o‘rtasidagi farq uch oydan oshmasligi, hisobot davrlari muddati hamda moliyaviy hisobotlar sanalari o‘rtasidagi farq esa muddatlari mos kelishi lozim [2].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish joizki, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishda chet el kapitali ishtirokida tashkil qilingan korxonalarda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish xalqaro standart talablarini asosida bajarishni talab qiladi, ammo milliy hisob tizimimizda chet el kapitali kiritilgan korxonalar tomonidan konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish amaliyoti hali to'liq joriy etilmagan. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishda moliyaviy hisobotning xalqaro standart talablarini, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish usullarini belgilashdan iborat. Shunga ko'ra konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida korxonaning moliyaviy holatini bilishga imkon beradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni (Yangi tahriri) 2016-yil 13-aprel.
2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standarti. (10-sonli MHXS). Jamlangan (konsolidatsiyalashgan) moliyaviy hisobotlar. 2008-yil.
3. Do'smuratov R.D. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Darslik. –T.: "Fan va texnologiya", 2013. –476 b.
4. Karimov A., Islomov F., Avloqulov A. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: "ShARQ", 2004. -592 b.
5. Леонтев С.Ю. Консолидированный учет группы взаимосвязанных организаций. 08.00.12-бухгалтерский учёт, статистика. Автореферат. Казан-2011 г. ст 22-23.
6. Sotvoldiev A.va Itkin Yu. Zamonaviy buxgalteriya hisobi. I-tom. O'quv-qo'llanma. –T.: 2002. 200 bet.
7. Xoshimov B. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Darslik. -T.: "ShARQ". 2003. –317 b.
8. Donald E. Kieso, J. Weygandt, Terry D. Warfield. INTERMEDIATE ACCOUNTING. John Wiley& Sons, USA. 2004. 1332p
9. Ковалев, В. В., Ковалев, Вит.В. Анализ баланса. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва: Проспект, 2016. – 316 с.
10. Плотников В.С. Основы консолидированного учета: методологические аспекты: монограф. – Саратов: Издат. центр Саратовского государственного социально-экономического университета, – 2000. – 5 с.
11. Avavov Ilkhom. Consolidated financial reporting and audit quality improvement issues //Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 6-12.
12. Avazov Ilkhom Ravshanovich Aspects of Financial Reporting Transformation Based on International Standards //European journal of innovation in nonformal education. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 1-5.
13. Avazov Ilkhom Ravshanovich Aspects of Financial Reporting Transformation Based on International Standards //European journal of innovation in nonformal education. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 1-5.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

